

10 jaar decreet Lokaal Cultuurbeleid

“De geesten zijn gerijpt”

Geert Ruebens en Tom Van Hoye

Op 13 juli 2001 kwam het decreet houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid tot stand, kortom het decreet Lokaal Cultuurbeleid. Dit decreet geeft gemeenten de kans om zelf een integraal en kwalitatief cultuurbeleid te ontwikkelen. In grote lijnen zijn er drie werksoorten actief binnen het lokaal cultuurbeleid in de gemeente: het cultuurcentrum, de cultuurbeleidscoördinator en de bibliotheek. Het decreet benadrukt de sturende en coachende rol van het gemeentebestuur voor cultuurbeleid en vormt een pleidooi voor een open benadering waarin samenhang, deskundigheid en participatie centraal staan. Nu, na tien jaar, staat er een aanpassing van het decreet op de agenda. Het ontwerp van decreet dat de algemene regels vaststelt voor periodieke plan- en rapporteringsverplichtingen aan lokale besturen in de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaamse Gewest — kort: het Planlastdecreet — kreeg op 8 april 2011 de goedkeuring van de Vlaamse regering. Het Planlastdecreet is een kaderdecreet, waardoor een aantal sectorale decreten worden gevat en de komende maanden moeten worden aangepast. Het decreet lokaal cultuurbeleid is er één van. META sprak met Geert Roelandts en Mia De Smedt van de afdeling Volksontwikkeling en Lokaal Cultuurbeleid van het agentschap Sociaal- Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen voor een terug- en een vooruitblik.

In het decreet Lokaal Cultuurbeleid uit 2001 zit onder meer een stuk verwerkt van de Wet op de openbare bibliotheken uit 1921 en het decreet van 1978. Er is geen specifieke bibliotheekwetgeving meer. Nu we terugkijken op die tien jaar, is de balans positief?

Geert: De balans is positief in die zin dat bibliotheken ondergebracht zijn in het lokaal cultuurbeleid en dat het lokaal cultuurbeleid meer op de gemeentelijke agenda staat. Dat blijkt ook uit een onderzoek dat we onlangs hebben laten uitvoeren door de K.U.Leuven. Cultuurbeleid staat nu op de kaart in de meeste gemeenten en bibliotheken profiteren daar mee van. Dit is naar mijn aanvoelen een positief resultaat voor de openbare bibliotheken.

Mia: Er is meer geld naar cultuur gegaan, dat blijkt ook uit dat onderzoek. Je hebt enerzijds die cultuurbeleidscoördinator die ervoor gezorgd heeft dat er meer professionalisering was van de beleids capaciteit. Voor het eerst werd er werk gemaakt van strategische planning: Verschillende mensen werkten samen aan een beleidsplan. Anderzijds bepaalde het decreet Lokaal Cultuurbeleid voorwaarden voor professionalisering, ook voor cultuurcentra en openbare bibliotheken. Het inschrijven van de A-/B-verdeling (red. minstens de helft van de personeelsformatie van de bibliotheek moet van A- of B-niveau zijn) heeft ook voor meer professionalisering gezorgd.

Geert: Twee zaken vind ik het vermelden waard. Ten eerste: In 2001 werd het decreet van 1978 herschreven, dat was nog een apart decreet voor de openbare bibliotheken, nu is er een decreet dat verschillende materies omvat van het lokaal cultuurbeleid: openbare bibliotheken, cultuurcentra en het algemeen cultuurbeleid. Twee: We komen van een strikte normering en zijn geëvolueerd naar een heel andere manier van ondersteunen vanuit de Vlaamse overheid, de responsabilisering van gemeentebesturen. Ik herinner me nog de soms heel emotionele discussies die op dat moment gevoerd werden met de

bibliotheeksector. Waarin zij vooral vreesde dat het een terugschroeven zou zijn van het lokaal beleid t.o.v. de openbare bibliotheken. Juist omwille van het feit dat we het geweer van schouder veranderden en niet meer zegden: “Een bibliotheek moet dat en dat en dat doen.” We vroegen in de plaats aan de bibliotheken dat ze zorgden voor professionalisering, maar ook dat ze zelf hun beleid uitstippelden en dat ze dat lieten dragen door de burger en het politieke niveau. Ze moesten zelf weten naar waar ze toewerkten. Daar zie ik ook een hele evolutie. Bij het starten van het decreet, was het nog een beetje zoeken. We kregen ongeruste telefoontjes met de vraag: “Hoe moet ik dat aanpakken? Ik zie het niet zitten om dat beleidsplan te maken!” Onze taak bestond er dan in om de mensen te motiveren. Een beleidsplan opstellen betekent alleen dat je nadenkt over: “Waar sta je en waar wil je naartoe?”. Bij de tweede generatie van beleidsplannen zagen we wel dat de beleidsmensen ook in dat verhaal mee stapten en dat het helemaal niet geleid heeft tot een terugschroeven of een terugval van de ondersteuning door het lokale niveau van de openbare bibliotheken. Ook dat is een positief verhaal, bibliotheken zijn mee verantwoordelijk gesteld voor hun eigen beleid en het blijkt dat ze dat wel aankunnen. Ze hebben dat ter harte genomen en concreet uitgebouwd.

“BIBLIOTHEKEN ZIJN MEE VERANTWOORDELIJK GESTELD VOOR HUN EIGEN BELEID EN HET BLIJKT DAT ZE DAT WEL AANKUNNEN.”

Dat heeft inderdaad in de sector geleefd, die zorg om het verliezen van normen en standaarden. Men heeft wel geleerd met het proces van de beleidsplanning dat men intern heeft moeten nadenken over de bibliotheekwerking, dat zijn positieve zaken. Maar in die tien jaar tijd is er ook een grote druk komen te staan op de doelstelling: “Wat is een openbare bibliotheek en waarvoor dient dat?” Gaat het ingezette beleidsproces een antwoord op die vraag kunnen geven?

Geert: Dat is inderdaad niet nieuw maar al een paar jaar bezig. Wat betekenen al die ontwikkelingen voor de openbare bibliotheek, de digitalisering bijv. van de samenleving? Daar komen we nu wel in een stroomversnelling. Tot op heden zien we dat er naar het gebruik van de bibliotheek nog niet veel veranderd is. 95 procent van de mensen komt nog naar de bibliotheek voor een boek. Er zijn wel verschuivingen, bijv. in het audiovisuele segment. Wat we over 'jongeren' kunnen zeggen is niet helemaal duidelijk. Uit de Participatiesurvey 2009 blijkt wel dat jongeren blijven participeren maar dat is niet helemaal duidelijk. Ook het gebruik van de non-fictie loopt terug. Maar bon, we komen nu wel in die stroomversnelling en waar moeten we naartoe met de openbare bibliotheek? Het antwoord op die vraag is niet eenvoudig.

Mia: Voor de bibliotheken is de noodzaak om meer samen te werken. Omdat vooral de kleine bibliotheken de uitdagingen die op hen afkomen niet meer aankunnen. Schaalvergroting, in die zin dat ze zullen moeten samenwerken om bepaalde dingen gedaan te krijgen. Het nieuwe Planlastdecreet doorkruist dat wel omdat dat zeer 'gemeentegericht' gedacht is, en niet sectorgericht.

Maar dat was ook al een stuk zo met het decreet Lokaal Cultuurbeleid. Het probleem van de schaalvergroting van bibliotheken is een probleem dat de gemeentegrenzen overschrijdt. Het nastreven van de integratie van de openbare bibliotheek in andere lokale gemeentelijke entiteiten, cultuurcentrum of gemeenschapscentrum of het lokaal cultuurbeleid van de gemeente was niet meteen een stimulans om intergemeentelijk te gaan werken.

Geert: Je verengt hier schaalvergroting tot intergemeentelijk werken. Schaalvergroting is een veel ruimer begrip en dat zat eigenlijk ook al in het decreet Lokaal Cultuurbeleid. Namelijk: Vlaanderen ondersteunt de gemeentebesturen voor hun lokaal cultuurbeleid, waaronder de bibliotheek. De gemeenten bepalen zelf hoe ze de uitbouw van hun bibliotheek invullen. Daarnaast investeert Vlaanderen in bovenlokale ondersteuning door Bibnet en LOCUS en krijgen de provincies een taak in het kader van het streekgericht bibliotheekbeleid. Het was de bedoeling om via die bovenlokale ondersteuning een aantal backofficetaken die in elke bibliotheek nog werden uitgevoerd, te centraliseren, zodat bibliotheken tijd vrij kregen om hun dienstverlening beter aan te passen aan de eigen noden van hun gebruikers. Dat zijn belangrijke bepalingen in het decreet Lokaal Cultuurbeleid. Ik stel nu vast dat de uitbouw van deze doelstelling veel moeilijker verliep dan wij toen vooropgesteld hadden. We zijn er tot voor kort namelijk onvoldoende in gelukt om een aantal centrale diensten aan te bieden aan de bibliotheken. Open Vlacc ging bijv. veel moeilijker van start dan we gehoopt hadden. Dit

had ook gevolgen voor sommige andere bepalingen uit het decreet. Neem nu bijv. de A/B-verdeling. Dit was in het decreet ingeschreven om het profiel van het personeel in de bibliotheek op te waarderen, ervan uitgaande dat een aantal uitvoerende taken zou gecentraliseerd worden. Een bibliotheek zou deze kans dan kunnen aangrijpen om een ander personeelsprofiel op te maken, op basis van de A/B-bepaling uit het decreet. Gelukkig is Open Vlacc nu volwaardig operationeel en wordt Bibportalen de volgende belangrijke stap in het kader van de digitale uitdagingen waarvoor elke bibliotheek zich geplaatst ziet. Dus schaalvergroting is naar mijn aanvoelen veel ruimer dan intergemeentelijke samenwerking. Schaalvergroting betekent ook centraliseren van een aantal taken zodat bibliotheken zich daar niet meer om moeten bekommeren en zich meer kunnen richten naar hun corebusiness.

Mia: Niet alle bibliotheken zijn daar in mee. Er zijn er nog altijd die niet voor een gezamenlijke boekenaanschaf zijn omdat dan het labeltje niet op de goede plaats staat. Sommige grenzen moet je wel kunnen overschrijden om te kunnen samenwerken (*lacht*).

Geert: Maar de geesten rijpten in die tien jaar.

Julie beweren dat de evaluatie positief is, de bibliotheken zijn op de kaart gezet.

Geert: Elke Vlaamse gemeente (op enkele na) beschikt nu over een bibliotheek. Dat is de grote sterkte van de sector en we moeten dat ook bewaken en uitspelen naar het beleid. Of die bibliotheken in de toekomst allemaal dezelfde functie moeten uitoefenen is een andere zaak. Maar ik zou het heel spijtig vinden moest die ruime verspreiding teruggeschoefd worden.

Die schaalvergroting, dat is niet enkel een proces van intergemeentelijke samenwerking. Er moet ook worden ingezet op de bovenlokale ondersteuning (Bibnet en LOCUS) maar kan deze landelijke ondersteuning voldoende soelaas bieden voor onder meer collectievorming, promotie ... Er zijn misschien tussenniveaus nodig. De SBB's doen een aantal ondersteunende taken maar misschien is dat soms ook al een te grote regionale context. Misschien zijn er wel intergemeentelijke openbare bibliotheken nodig? Te vergelijken met de Nederlandse basisbibliotheken.

Mia: Maar ik vind dat ook een sterkte. Bijv. die landelijke campagnes die je dan in elke gemeente ziet opduiken. Als je meer kleine verbanden hebt dan is er niet meer die eenheid. Dat vind ik juist zo sterk, dat de openbare bibliotheken echt een sector zijn die aan elkaar hangt en die zich allemaal scharen achter hetzelfde logo.

“BIJNA ELKE VLAAMSE GEMEENTE BESCHIKT NU OVER EEN BIBLIOTHEEK. DAT IS DE GROTE STERKTE VAN DE SECTOR EN WE MOETEN DAT OOK BEWAKEN EN UITSPELEN NAAR HET BELEID.”

Geert: Kijk, we zitten nu wel met een nieuwe situatie. De Vlaamse regering heeft een algemene beleidsbeslissing genomen rond het verminderen van planlast voor de gemeenten. Daarom moeten we het decreet Lokaal Cultuurbeleid aanpassen vanuit de visie van dat Planlastdecreet. Dat is heel sterk gericht op de autonomie en het responsabiliseren van de gemeente. Vlaanderen kan wel nog sturend optreden door het bepalen van Vlaamse beleidsprioriteiten. Elke gemeente beslist autonoom of ze al dan niet intekent op Vlaamse beleidsprioriteiten en kan dan daarvoor gesubsidieerd worden door de Vlaamse overheid. Het is nog wat te vroeg om de consequenties te kunnen inschatten van de bepalingen van het Planlastdecreet, maar ik denk wel dat hier nieuwe kansen worden geboden om op hetzelfde elan verder te gaan, nl. gemeenten zijn verantwoordelijk voor hun bibliotheek en Vlaanderen ondersteunt gemeenten met het oog op de uitbouw van een bibliotheek die aangepast is aan de vragen en noden van gebruikers en potentiële gebruikers.

Dat nieuwe Planlastdecreet zal zijn afstraling hebben op het decreet Lokaal Cultuurbeleid. Er zullen een aantal criteria geformuleerd worden waaraan bibliotheken moeten voldoen om gesubsidieerd te worden, zonder dat daar al financiële tegemoetkomingen tegenoverstaan. Bij die criteria staat onder meer dat er een online catalogus moet zijn, 75 procent Nederlandstalige boeken Bepaalde voorwaarden staan daar niet meer in, bijv. de verplichting dat de bibliotheek voor kinderen gratis is.

Geert: Dat is een rechtstreeks gevolg van het Planlastdecreet, dat zegt dat over de besteding van de middelen de Vlaamse overheid geen beslissende bevoegdheid meer heeft. Het is de gemeente die beslist hoe de financiële middelen worden ingezet en hoe dat een voorziening wordt uitgebouwd. Vlaanderen

Geert Roelandts, hoofd van de afdeling Volksontwikkeling en Lokaal Cultuurbeleid (onder) en Mia De Smedt, Teamverantwoordelijke Lokaal Cultuurbeleid (rechts).

bepaalt beleidsprioriteiten en de gemeente kan daar op intekenen.

Mia: Alles wat te maken heeft met de aard van de middelen en de structuur van de organisatie mag niet meer opgelegd worden. Dus daarom staat daar ook niets meer over personeel.

Onder meer vanuit de VVBAD wordt er voor gepleit om in die prioriteiten, gezien de specificiteit van bibliotheken, de aanwezigheid van gespecialiseerd personeel op te nemen.

Geert: Het is zeker niet de bedoeling om met het herschrijven van het decreet Lokaal Cultuurbeleid alles op zijn kop te zetten en het kind met het badwater weg te gooien. De verworvenheden van het decreet Lokaal Cultuurbeleid blijven zeker behouden en kunnen verder worden verdiept. Wij gaan ervan uit dat gemeenten enkel kunnen intekenen op bepaalde beleidsprioriteiten als ze beschikken over een bibliotheek, een cultuurcentrum en voldoen aan een aantal criteria. Dus dat blijft behouden. Wij gaan er ook vanuit dat de gemeenten aanspraak zullen kunnen maken op het budget dat ze nu krijgen binnen het lokaal cultuurbeleid voor de bibliotheek, het cultuurcentrum en het lokaal cultuurbeleid. De verantwoording van de subsidie gebeurt op basis van effecten, prestaties en activiteiten. Waaraan de subsidie wordt besteed (bijv. alleen aan personeel), is niet direct

Geert Ruebens in gesprek met Mia De Smedt en Geert Roelands.

“DE VERWORVENHEDEN VAN HET DECREET LOKAAL CULTUURBELEID BLIJVEN ZEKER BEHOUDEN EN KUNNEN VERDER WORDEN VERDIEPT.”

meer aan de orde. Maar er wordt wel nog een bepaling opgenomen dat het personeel van een bibliotheek moet beschikken over de nodige expertise om een eigentijdse bibliotheek te kunnen uitbouwen.

Mia: We hebben wel nog bijkomend opgenomen dat er interne expertise aanwezig moet zijn. Dat veronderstelt eigenlijk dat je een professioneel kader hebt. Dat geldt ook voor de bibliotheken.

Geert: Maar de gemeenten zijn vrij om te bepalen hoe ze dat invullen. Ik denk niet dat dat tot een uitverkoop van de bibliotheken gaat leiden. Maar we kunnen geen accenten meer leggen. Als er een vrees bestaat bij de bibliotheken dan wil ik ze geruststellen. Wij willen op hetzelfde elan voortgaan en ondersteunen wat er nu is. Dat sturend element proberen we nu te vertalen via de beleidsprioriteiten die naar voor worden geschoven. Maar de prioriteiten die gesteld worden zijn zo nauw verbonden met de sector, dat elke gemeente er kan op intekenen.

Kijk, in 1978 was het revolutionair dat elke gemeente verplicht werd om een bibliotheek op te richten, met een overgangsfase voor privaatrechtelijke. Er werd heel sterk bepaald waaraan die bibliotheek moest voldoen. Wij hadden zelfs een bijzondere voorgedij over het personeelskader en dat was revolutionair voor die tijd. Dat heeft er toe geleid dat we nu, dertig jaar later, een netwerk hebben van openbare bibliotheken. 2001 was opnieuw revolutionair met de komst van het decreet Lokaal Cultuurbeleid. Er werden geen normen meer gesteld en de gemeenten werden meer geresponsabiliseerd. Ze konden zelf bepalen hoe hun bibliotheek er zou uitzien. De Vlaamse overheid bleef

ondersteunen via financiële middelen voor personeel en via de uitbouw van bovenlokale organisaties.

Mia: Nu revolutionair is de afschaffing van de verplichting. Gemeenten kunnen zich vrijwillig inschrijven in de beleidsprioriteiten. Wij kunnen het niet meer opleggen. Op langere termijn zou dat kunnen leiden tot een afbouw van het personeel als de mensen die op pensioen gaan niet meer vervangen worden. We rekenen er dan op dat de plaatselijke bevolking een afbouw niet zomaar zal laten gebeuren. Het Planlastdecreet voorziet trouwens ook inspraak en participatie. Ik kan mij niet inbeelden dat lokale belanghebbenden dat zonder slag of stoot zouden laten gebeuren.

Wat is voor jullie een hoogtepunt uit de afgelopen tien jaar?

Mia: De grote verdienste vind ik , en dat is ook uit het onderzoek gebleken, dat cultuur veel meer op de agenda is komen te staan en dat er meer geld naar is gegaan op gemeentelijk vlak.

Geert: De grote verrassing voor bibliotheken, gemeentebestuur en personeel, is dat ze matuur genoeg zijn om de dienstverlening van de bibliotheek op peil te houden. Die denormering heeft absoluut niet geleid tot een afbouw. En we willen op dat elan voortgaan. We willen echt niet teruggaan naar een normering.

Mia: Maar wel naar monitoring. Dat vind ik wel belangrijk. Met Bios (Bibliotheek informatie- en opvolgingssysteem) krijg je toch een beeld van de sector. Als we de cijfers terugspelen kan daar op lokaal niveau echt wel iets mee gedaan worden. Dat is een instrument dat bibliotheken in handen hebben om hun eigen beleidsmensen te overtuigen van de noodzaak van de bibliotheek.

Geert: Daar is men zich in de sector misschien te weinig bewust van. De Bios-gegevens zouden nog veel meer gebruikt kunnen worden. ■■